

COUR EUROPÉENNE DES DROITS DE L'HOMME EUROPEAN COURT OF HUMAN RIGHTS

© Consiliul Europei/Curtea Europeană a Drepturilor Omului, 2012. Această traducere a fost efectuată cu sprijinul Fondului fiduciar pentru drepturile omului al Consiliului Europei (www.coe.int/humanrightstrustfund). Nu obligă Curtea. Pentru mai multe informații, a se vedea referințele cu privire la drepturile de autor de la sfârșitul prezentului document.

© Council of Europe/European Court of Human Rights, 2012. This translation was commissioned with the support of the Human Rights Trust Fund of the Council of Europe (www.coe.int/humanrightstrustfund). It does not bind the Court. For further information see the full copyright indication at the end of this document.

© Conseil de l'Europe/Cour Européenne des Droits de l'Homme, 2012. La présente traduction a été effectuée avec le soutien du Fonds fiduciaire pour les droits de l'homme du Conseil de l'Europe (www.coe.int/humanrightstrustfund). Elle ne lie pas la Cour. Pour plus de renseignements veuillez lire l'indication de copyright/droits d'auteur à la fin du présent document.

CAUZA SALDUZ c. TURCIEI

(Cererea nr. 36391/02)

HOTĂRÂRE

STRASBOURG

27 Noiembrie 2008

Această hotărâre este definitivă, dar poate fi subiect al revizuirii editoriale.

În cauza Salduz c. Turciei,

Curtea Europeană a Drepturilor Omului, întrunită în cadrul Marii Camere compusă din:

Nicolas Bratza, *Președinte*,
Christos Rozakis,
Josep Casadevall,
Rıza Türmen,
Rait Maruste,
Vladimiro Zagrebelsky,
Stanislav Pavlovski,
Alvina Gyulumyan,
Ljiljana Mijović,
Dean Spielmann,
Renate Jaeger,
David Thór Björgvinsson,
Ján Šikuta,
Ineta Ziemele,
Mark Villiger,
Luis López Guerra,
Mirjana Lazarova Trajkovska, *judcători*,

și Vincent Berger, *Jurisconsult*,

Deliberând în ședință închisă la 19 martie și 15 octombrie 2008,

Pronunță următoarea hotărâre, care a fost adoptată la ultima dată menționată:

PROCEDURA

1. La originea cauzei se află o cerere (nr. 36391/02) depusă împotriva Republicii Turcia la Curte, în conformitate cu prevederile articolului 34 al Convenției pentru Apărarea Drepturilor Omului și a Libertăților Fundamentale („Convenția”), de către un cetățean al Republicii Turcia, dl Mr Yusuf Salduz (“reclamantul”), la 8 august 2002.

2. Reclamantul a pretins, în special, că drepturile sale la apărare au fost încălcate prin faptul că nu i-a fost comunicată opinia scrisă a Procurorului Public Principal prezentată la Curtea de Casație și că i-a fost interzis accesul la un avocat în timp ce se afla în custodia poliției. În susținerea pretențiilor sale, el a invocat articolul 6 §§ 1 și 3 (c) al Convenției.

3. Cererea a fost repartizată Secțiunii a Doua a Curții (articolul 52 § 1 al Regulamentului Curții).

4. Printr-o decizie din 28 martie 2006, cererea a fost declarată parțial inadmisibilă de către o Cameră din acea Secțiune compusă din următorii judecători: Jean-Paul Costa, Andras Baka, Rıza Türmen, Karl Jungwiert,

Mindia Ugrekhelidze, Antonella Mularoni, Elisabet Fura-Sandström și Sally Dollé, Grefierul Secțiunii.

5. În hotărârea sa din 26 aprilie 2007 ("hotărârea Camerei"), Camera, compusă din următorii judecători: Françoise Tulkens, Andras Baka, Ireneu Cabral Barreto, Rıza Türmen, Mindia Ugrekhelidze, Antonella Mularoni și Danute Jočienė și, de asemenea, din Sally Dollé, Grefierul Secțiunii, a decis, în unanimitate, că a avut loc încălcarea articolului 6 § 1 al Convenției din motivul necomunicării opiniei scrise a Procurorului Public Principal și a decis, în continuare, cu cinci voturi pro și două împotrivă, că nu a avut loc încălcarea articolului 6 § 3 (c) din cauza neacordării asistenței juridice reclamantului în timp ce se afla în custodia poliției.

6. La 20 iulie 2007, reclamantul a solicitat retrimiterrea cauzei în fața Marii Camere (articolul 43 al Convenției).

7. La 24 septembrie 2007, un colegiu al Marii Camere a decis să accepte cererea sa (articolul 73 al Regulamentului).

8. Componenta Marii Camere a fost determinată în conformitate cu prevederile articolului 27 §§ 2 și 3 al Convenției și cu articolul 24 al Regulamentului.

9. Atât reclamantul, cât și Guvernul au prezentat observații scrise cu privire la fondul cauzei.

10. La 19 martie 2008, la Palatul Drepturilor Omului de la Strasbourg, s-a desfășurat audierea publică a cauzei (articolul 59 § 3 al Regulamentului).

Au compărut în fața Curții:

(a) *din partea Guvernului*

Dl M. ÖZMEN,	<i>co-Agent,</i>
Dra N. ÇETİN,	
Dra A. ÖZDEMİR,	
Dra İ. KOCAYIĞIT	
Dl C. AYDIN,	<i>Consilieri;</i>

(b) *din partea reclamantului*

Dl U. KILINÇ,	<i>Avocat,</i>
Dra T. ASLAN,	<i>Consilier.</i>

Curtea a audiat pledoariile dlui Kılınç și ale dlui Özmen, precum și răspunsurile lor la întrebările Curții.

ÎN FAPT

I. CIRCUMSTANȚELE CAUZEI

11. Reclamantul s-a născut la 2 februarie 1984 și locuiește în İzmir.

A. Arestul și detenția reclamantului

12. La 29 mai 2001, aproximativ la ora 22:15, reclamantul a fost luat în custodia poliției de către Secția Anti-Terrorism a Direcției de Securitate din İzmir, fiind suspectat că ar fi participat la o demonstrație ilegală, în susținerea unei organizații ilegale, și anume PKK (Partidul Muncitorilor din Kurdistan). Reclamantul a fost, de asemenea, acuzat de agățarea unui banner ilegal de pe un pod în Bornova la 26 aprilie 2001.

13. La 30 mai 2001, aproximativ la ora 12:30, reclamantul a fost dus la Spitalul Didactic și de Cercetare din Atatürk, unde a fost examinat de un medic. Raportul medical a stabilit că nu existau urme de maltratare pe corpul acestuia.

14. Ulterior, aproximativ la ora 1:00, reclamantul a fost interogat în cardul Secției Anti-Terrorism în absența unui avocat. Potrivit unui formular care explica drepturile persoanelor arestate, care a fost semnat de reclamant, acestuia i s-au reamintit acuzațiile împotriva sa și dreptul de a nu face nicio declarație. În declarația sa, reclamantul a admis implicarea sa în organizația de tineret a HADEP (*Halkın Demokrasi Partisi* – the People's Democracy Party). El a dat numele câtorva persoane care lucrau pentru organizația de tineret a Oficiului Regional Bornova. El a explicat că era asistentul ofițerului de presă și publicații pentru tineri și, de asemenea, responsabil de cartierul Osmangazi. El a mai afirmat că o parte din funcția sa consta în atribuirea sarcinilor altor membri ai organizației de tineret. El a recunoscut că a participat la demonstrația din 29 mai 2001 organizată de HADEP, în susținerea liderului PKK anterior lipsit de libertate. El a spus că acolo au fost prezenți circa șaizeci de protestanți și că grupul a scandat lozinci în susținerea lui Öcalan și a PKK. El a fost arestat imediat. De asemenea, el a admis că a scris "Trăiască liderul Apo" pe un banner care era atârnat de pe un pod la 26 aprilie 2001. Poliția a luat specimenul de scris al reclamantului și a expediat-o la laboratorul poliției pentru examinare.

15. La 1 iunie 2001, Laboratorul Poliției Criminale din İzmir a emis un raport după compararea scrisului reclamantului cu cel de pe banner. Acesta a concluzionat că, deși anumite caracteristici ale scrisului reclamantului erau similare scrisului de pe banner, nu se putea stabili dacă scrisul de pe banner era sau nu al reclamantului.

16. La 1 iunie 2001, ora 23:45, reclamantul a fost examinat din nou de un doctor, care a afirmat că pe corpul acestuia nu existau urme de maltratare.

17. În aceeași zi, reclamantul a fost adus în fața procurorului public și ulterior, în fața judecătorului de instrucție. În fața procurorului public, el a explicat că nu era membru al niciunui partid politic, dar că a luat parte la unele activități ale HADEP. El a negat confecționarea bannerului ilegal sau participarea la demonstrațiile din 29 mai 2001. El a afirmat că se afla în cartierul Doğanlar în vizită la un prieten când a fost arestat de poliție. De asemenea, reclamantul a făcut o declarație în fața judecătorului de instrucție prin care și-a retras declarația dată poliției, pretinzând că aceasta a fost obținută prin constrângere. El a pretins că, fiind în custodia poliției a fost bătut și insultat. El a negat din nou implicarea în orice activitate ilegală și a explicat că, la 29 mai 2001, el se afla în cartierul Doğanlar pentru a vizita un prieten și nu a făcut parte din grupul care striga lozinci. După ce audierea a luat sfârșit, judecătorul de instrucție a prelungit arestul reclamantul, având în vedere natura infracțiunii de care era acuzat și de natura probelor. Reclamantului i s-a permis accesul la un avocat.

B. Procesul de judecată

18. La 11 iulie 2001, Procurorul Public de pe lângă Curtea Securității de Stat din İzmir a înaintat rechizitoriul, acuzând reclamantul și alți opt acuzați de complicitate cu PKK, o infracțiune prevăzută de articolul 169 al Codului Penal și de articolul 5 al Legii cu privire la Prevenirea Terorismului (Legea nr. 3713).

19. La 16 iulie 2001, Curtea Securității de Stat s-a întrunit într-o ședință preliminară. Ea a decis că arestarea preventivă a reclamantului trebuie să continue și că acuzații să fie invitați să pregătească observațiile apărării.

20. La 28 august 2001, Curtea Securității de Stat s-a întrunit în prima ședință de judecată, în prezența reclamantului și a avocatului acestuia. Ea a audiat probele de la însuși reclamantul, care a negat acuzațiile aduse împotriva sa. De asemenea, el a respins declarația dată poliției, pretinzând că aceasta a fost obținută prin violență. El a explicat că, în timp ce se afla în custodia poliției, ofițerii de poliție i-au ordonat să copie cuvintele de pe un banner. De asemenea, el a afirmat că a fost martorul evenimentelor care au avut loc la 29 mai 2001, totuși, el nu a luat parte la acestea, după cum se pretindea. În schimb, el se afla în apropiere în vizită la un prieten pe nume Özcan. De asemenea, el a negat că ar fi atârnat bannerul ilegal de pe pod la 26 mai 2001.

21. La următoarea ședință de judecată, care a avut loc la 25 octombrie 2001, au fost prezenți atât reclamantul, cât și avocatul său. Curtea a audiat, de asemenea, alți acuzați, care au negat participarea la demonstrațiile ilegale din 29 mai 2001 și au respins declarațiile făcute anterior. Apoi, procurorul a solicitat ca reclamantul să fie condamnat potrivit articolul 169 al Codului Penal și avocatul reclamantului a solicitat timp pentru a prezenta observațiile apărării.

22. La 5 decembrie 2001, reclamantul a prezentat argumentele apărării. El a negat acuzațiile aduse împotriva lui și a solicitat eliberarea sa. În aceeași zi, Curtea Securității de Stat din İzmir a pronunțat hotărârea sa. Ea a achitat cinci acuzați și a condamnat reclamantul și alte trei persoane acuzate în conformitate cu învinuirea înaintată. Ea a condamnat reclamantul la patru ani și șase luni de privațiune de libertate, care au fost reduși la doi ani și jumătate, având în vedere faptul că reclamantul era minor la momentul comiterii infracțiunii.

23. Condamnând reclamantul, Curtea Securității de Stat a luat în calcul declarațiile reclamantului date poliției, procurorului și, respectiv, judecătorului de instrucție. De asemenea, ea a luat în considerare probele celorlalți coacuzăți în proces prezentate procurorului public, precum că reclamantul i-a îndemnat să participe la demonstrația din 29 mai 2001. Curtea a notat că coacuzății au declarat că reclamantul a fost responsabil de organizarea demonstrației. În continuare, ea a luat act de raportul de expertiză prin care scrisul reclamantului a fost comparat cu cel de pe banner și de faptul că, potrivit raportului poliției privind arestul, reclamantul se afla printre protestatari. Ea a concluzionat:

“... având în vedere aceste fapte materiale, curtea nu acceptă dezmințirea reclamantului și consideră că confesiunea făcută poliției este întemeiată.”

C. Apelul

24. La 2 ianuarie 2002, avocatul reclamantului a contestat cu apel hotărârea Curții Securității de Stat din İzmir. În cererea sa de apel, ea a pretins violarea articolelor 5 și 6 ale Convenției, argumentând că procedurile în fața primei instanțe au fost inechitabile și că instanța nu a apreciat probele în modul corespunzător.

25. La 27 martie 2002, Procurorul Public Principal de pe lângă Curtea de Casație a depus o opinie scrisă la Camera a Noua a Curții de Casație, prin care a susținut că Camera urmează să mențină hotărârea Curții Securității de Stat din İzmir. Această opinie nu a fost comunicată reclamantului sau reprezentantului său.

26. La 10 iunie 2002, Camera a Noua a Curții de Casație a respins apelul reclamantului, menținând argumentarea și aprecierea probelor Curții Securității de Stat din İzmir.

II. DREPTUL ȘI PRACTICA PERTINENTE

A. Legislația națională

1. Legislația în vigoare la momentul depunerii cererii

27. Prevederile pertinente ale vechiului Cod de Procedură Penală (nr. 1412), și anume articolele 135, 136 și 138, stipulau că orice persoană bănuită sau acuzată de comiterea unei infracțiuni are dreptul de a fi asistat de un avocat din momentul în care a fost luată în custodia poliției. Articolul 138 stipula clar că asistența juridică acordată minorilor era obligatorie.

28. Potrivit articolului 31 a Legii nr. 3842 din 18 noiembrie 1992, care a modificat legislația privind procedura penală, prevederile menționate mai sus nu erau aplicabile persoanelor acuzate de infracțiunile care intrau în competența curților securității de stat.

2. Modificările recente

29. La 15 iulie 2003, prin Legea nr. 4928, restricția în privința drepturilor acuzaților de acces la un avocat în procedurile la curțile securității de stat a fost anulată.

30. La 1 iulie 2005, a intrat în vigoare noul Cod de Procedură Penală. Potrivit prevederilor relevante ale noului cod (articolele 149 și 150), toate persoanele deținute au dreptul de acces la un avocat din momentul în care sunt luate în custodia poliției. Numirea unui avocat este obligatorie dacă persoana vizată este minoră sau dacă este acuzată de săvârșirea infracțiunii pentru care sancțiunea maximă este de cel puțin cinci ani de privațiune de libertate.

31. În sfârșit, articolul 10 al Legii cu privire la Prevenirea Terorismului (Legea nr. 3713) prevede că, pentru infracțiunile legate de terorism, dreptul de acces la un avocat poate fi amânat pentru douăzeci și patru de ore prin ordinul procurorului public. Totuși, persoana acuzată nu poate fi interogată în această perioadă.

B. Materialele relevante ale dreptului internațional

1. Procedura în cazurile cu minori

(a) Consiliul Europei

32. Recomandările Comitetului de Miniștri către Statele membre ale Consiliului Europei privind noile modalități de abordare a delincvenței juvenile și rolul justiției juvenile (Rec (2003)20), adoptată la 24 septembrie

2003 la ședința 853 a Delegaților Miniștrilor, în măsura în care sunt relevante, prevăd următoarele:

“15. Atunci când minorii sunt deținuți în custodia poliției, urmează să fie luat în calcul statutul lor de minor, vârsta lor și starea de lor de vulnerabilitate și nivelul de maturitate. Ei trebuie să fie informați imediat despre drepturile și garanțiile lor într-un mod care să asigure înțelegerea lor deplină. În timpul audierii de către poliție, ei trebuie, în principiu, să fie însoțiți de către părintele/tutorele lor sau alt adult corespunzător. De asemenea, ei trebuie să aibă dreptul de acces la un avocat și la un medic ...”

33. Recomandările Comitetului de Miniștri către Statele membre ale Consiliului Europei privind reacțiile sociale față de delincvența juvenilă (nr. R (87)20), adoptate la 17 septembrie 1987 la ședința 410 a Delegaților Miniștrilor, în măsura în care sunt relevante, prevăd următoarele:

“Recomandă guvernelor statelor membre să revizuiască, dacă este necesar, legislația și practica lor cu scopul de:

8. a consolida situația juridică a minorilor pe durata procedurilor, inclusiv audierea de către poliție, prin recunoașterea, *inter alia*:

- a dreptului la asistență de către un avocat care poate, dacă este necesar, să fie desemnat oficial și plătit de către stat.”

(b) Organizația Națiunilor Unite

(i) Convenția cu privire la drepturile copilului

34. Articolul 37 al Convenției cu privire la drepturile copilului (CDC), în măsura în care este relevant, prevede următoarele:

“Statele Părți vor garanta că: ...

Orice copil privat de libertate va avea dreptul de acces rapid la asistență juridică sau la orice altă asistență corespunzătoare, precum și dreptul de a contesta legalitatea privării sale de libertate în fața unui tribunal sau a unei alte autorități competente, independente și imparțiale și dreptul la decizie rapidă în orice asemenea acțiune.”

(ii) Comentariul General nr. 10 al Comitetului cu privire la Drepturile Copilului din 25 aprilie 2007(CRC/C/GC/10)

35. Partea relevantă a textului privind asistența juridică acordată minorilor aflați în custodia poliției prevede următoarele:

“49. Copilului trebuie să-i fie asigurată asistență juridică sau altă asistență adecvată la pregătirea și prezentarea apărării sale. CDC cere ca copilului să-i fie acordată asistență, care nu este necesar să fie juridică în toate circumstanțele, dar trebuie să fie adecvată. Statele au discreția de a determina modul de acordare a asistenței, dar aceasta urmează a fi gratuită ...

...

52. Comitetul recomandă Statelor părți să instituie și implementeze limite de timp pentru perioada între comunicarea infracțiunii și finalizarea anchetei poliției, decizia procurorului (sau a altui organ competent) de a înainta învinuirea împotriva copilului, precum și soluția finală și decizia instanței sau a altui organ judiciar competent. Aceste limite de timp trebuie să fie cu mult mai reduse decât cele stabilite pentru adulți. Dar, în același timp, deciziile adoptate fără întârziere trebuie să fie rezultatul unui proces în care drepturile omului ale copilului și garanțiile juridice să fie respectate pe deplin. În acest proces de luare a deciziilor fără întârziere, asistența juridică sau altă asistență adecvată trebuie să fie prezentă. Această prezență nu trebuie să fie limitată la procesul de judecată în cadrul instanței de judecată sau a altui organ judiciar, dar, de asemenea, să fie aplicată tuturor etapelor procesului, începând cu audierea copilului de către poliție.”

(iii) Observațiile Concludente ale Comitetului Organizațiilor Națiunilor Unite cu privire la Drepturile Copilului: Turcia, 9 iulie 2001 (CRC/C/15/Add.152.)

36. Partea relevantă a textului prevede următoarele:

“66. Comitetul recomandă Statelor părți să continue revizuirea legii și practicilor referitoare la sistemul de justiție juvenilă cu scopul de a le aduce în deplină conformitate cu Convenția, în special articolele 37, 40 și 39, precum și cu alte standarde internaționale relevante în acest domeniu, cum ar fi Ansamblul Regulilor Minime ale Națiunilor Unite cu privire la Administrarea Justiției pentru Minori (Regulile de la Beijing) și Ghidul Organizației Națiunilor Unite pentru Prevenirea Delincvenței Juvenile (Ghidul Riyadh), cu scopul de a majora vârsta minimă legală pentru răspundere penală, a extinde protecția garantată de Curtea de Justiție pentru Minori tuturor copiilor cu vârsta de până la 18 ani și executarea eficientă a acestei legi prin instituirea instanțelor pentru minori în fiecare provincie. În special, el reamintește Statelor părți că, în privința infractorilor minori, urmează să fie luate măsuri fără întârziere, cu scopul de a evita perioadele de detenție *incommunicado*, și arestarea preventivă trebuie să fie folosită doar ca măsură de ultimă instanță, să fie cât mai redusă și nu trebuie să fie mai lungă decât perioada prescrisă de lege. Măsurile alternative arestării preventive trebuie să fie folosite oricând este posibil.”

2. Dreptul de acces la un avocat pe durata custodiei poliției

(a) Consiliul European

(i) Regulile adoptate de către Comitetul de Miniștri

37. Regula 93 a Regulilor Minime Standard pentru Tratatamentul Deținuților (Rezoluția (73)5 a Comitetului de Miniștri ai Consiliului European) prevede: ”Un deținut ne judecat are dreptul, îndată ce este lipsit de libertate, să-și aleagă reprezentarea sa legală ... și să primească vizite din partea consilierului său juridic pentru a fi apărut, pentru a i se pregăti și înmâna și primi instrucțiuni confidențiale. La cerere, lui trebuie să i se acorde toate înlesnirile necesare în acest scop. ... Interviuurile între deținut și consilierul său juridic pot avea loc sub supraveghere vizuală, dar nu și auditivă, directă sau indirectă, de către poliție sau instituție oficială.”

38. În plus, recomandarea Comitetului de Miniștri către Statele Membre ale Consiliului Europei în Regulile Penitenciare (Rec (2006)2), adoptată la 11 ianuarie 2006 la ședința 952 a Delegaților Miniștrilor, în măsura în care este relevantă, prevede următoarele:

“Consiliere juridică

23.1 Toți deținuții au dreptul să solicite consiliere juridică și autoritățile penitenciarului trebuie să le faciliteze accesul la o astfel de consiliere.

23.2 Deținuții pot consulta un avocat la libera lor alegere, cu privire la orice problemă juridică, pe cheltuiala proprie.

...

23.5 O autoritate judiciară poate autoriza, în circumstanțe excepționale, o derogare de la principiul confidențialității, cu scopul de a preveni comiterea unor infracțiuni grave sau încălcări ale siguranței și securității penitenciarului.”

(ii) Comitetul European pentru Prevenirea Torturii și Tratamentelor sau Pedepselor Inumane sau Degradante (CPT)

39. În urma vizitei sale în Turcia în iulie 2000, CPT a publicat raportul său din 8 noiembrie 2001 (CPT/Inf(2001)25). El a stabilit:

“61. În pofida multelor modificări ale legislației în ultimii ani, rămân anumite deficiențe în ceea ce privește garanțiile formale împotriva maltratării. Probabil cel mai important neajuns este faptul că persoanele deținute sub bănuiala comiterii infracțiunilor colective care intră în competența Curților Securității de Stat, continuă să nu aibă acces la un avocat pe durata primelor patru zile în arest. Mai mult ca atât, în pofida afirmațiilor anterioare privind contrariul, în răspunsul lor la raportul privind vizita din februarie/martie 1999, autoritățile turcești au clarificat că aceste persoane sunt lipsite de posibilitatea de a informa o rudă despre situația lor pe parcursul primelor patru zile de arest. O astfel de detenție incommunicado poate doar facilita aplicarea maltratării.

Prin urmare, CPT-ul trebuie să reitereze încă o dată recomandarea potrivit căreia tuturor persoanelor private de libertate de către organele de aplicare a normelor de drept, inclusiv persoanelor bănuite de comiterea infracțiunilor care sunt de competența Curților Securității de Stat, să le fie acordat dreptul de acces la un avocat de la începutul aflării lor în arest. CPT-ul recunoaște că, în scopul protecției interesului legitim al investigației poliției, în mod excepțional, poate fi necesară amânarea pentru o anumită perioadă a accesului persoanei deținute la un avocat la alegerea sa; totuși, în aceste cazuri, trebuie să fie aranjat accesul la alt avocat independent.

Implementarea recomandării de mai sus va necesita măsuri legislative. Totuși, între timp, trebuie întreprinse măsuri imediate pentru a asigura că prevederile legale existente sunt respectate. Într-adevăr, informațiile colectate în timpul vizitei ad-hoc din iulie 2000 indică clar că, chiar după primele patru ore de aflare în custodia poliției, accesul la un avocat pentru persoanele bănuite de infracțiunile care cad în competența Curții Securității de Stat, în practică, este mai degrabă o excepție decât o regulă. CPT

recomandă ca funcționarii responsabili de efectuarea verificărilor și inspecțiilor în conformitate cu procedura de monitorizare menționată anterior să fie instruiți să atragă o atenție deosebită dacă persoanele bănuite de comiterea infracțiunilor colective care intră în competența Curților Securității Statului sunt informate despre dreptul lor de a avea acces la un avocat după primele patru zile de arest și dacă se află în situația efectivă de a exercita acest drept.”

40. CPT a vizitat Turcia din nou în septembrie 2001 și în raportul său din 24 aprilie 2001 (CPT/Inf (2002)8) a stabilit:

“12. Modificările articolului 16 al Legii privind organizarea și procedurile de judecată în Curțile Securității de Stat au introdus, de asemenea, o îmbunătățire privind accesul la un avocat pentru persoanele deținute pe bănuiala comiterii infracțiunilor colective, care intră în competența Curților Securității de Stat. Pentru aceste persoane, dreptul de acces la un avocat intră în vigoare după ce procurorul emite un ordin scris pentru prelungirea custodiei poliției pe o durată mai mare de 48 de ore; cu alte cuvinte, lor le este refuzat dreptul de acces la un avocat doar timp de două zile, în comparație cu patru zile potrivit legii anterioare.

În timp ce salută acest pas înainte, CPT regretă că nu a fost folosită oportunitatea de a garanta dreptul de acces la un avocat persoanelor deținute pentru comiterea infracțiunilor colective care intră în competența Curților Securității de Stat, de la începutul detenției lor (și, prin urmare, alinierea drepturilor lor în acest sens cu cele ale bănuților ordinari). CPT are încredere că autoritățile turcești vor implementa în viitorul apropiat recomandarea de durată a Comitetului, potrivit căreia tuturor persoanelor deprivat de libertate de către organele de aplicare a normelor de drept, inclusiv persoanelor bănuite de comiterea infracțiunilor care intră în competența Curților Securității de Stat, să le fie acordat dreptul de acces la un avocat de la începutul custodiei poliției.

...

46. Anterior, s-a făcut referință la evoluțiile pozitive legislative recente cu privire la drepturile de acces la un avocat și de notificare a arestului unei rude (a se vedea paragrafele 12 și 14). Acestea au îmbunătățit, în continuare, un cadru legislativ și de reglementare pentru combaterea torturii și a relelor tratamente deja impresionant. Cu toate acestea, CPT-ul rămâne a fi foarte preocupat de faptul că persoanelor deținute sub bănuiala comiterii infracțiunilor care intră în competența Curților Securității de Stat, le este în continuare interzis accesul la un avocat pe durata primelor două zile de arest; poziția sa la acest subiect fiind clarificată în paragraful 12.

În plus, conținutul actual al dreptului de acces la un avocat pentru persoanele bănuite de comiterea infracțiunilor care intră în competența Curților Securității de Stat rămâne mai puțin dezvoltat decât cel în cazul bănuților obișnuiți. În special, în măsura în care CPT-ul poate stabili, încă persistă situația când asemenea bănuți nu au dreptul de a avea un avocat prezent atunci când dau declarații poliției și că procedura de desemnare a unui avocat de către Uniunea Avocaților nu le este aplicabilă. În mod similar, prevederea prin care este obligatorie desemnarea unui avocat pentru persoanele cu vârsta de până la 18 ani, nu se aplică în continuare minorilor deținuți sub bănuiala comiterii infracțiunilor care intră în competența Curților Securității de Stat. În acest sens, CPT reiterează recomandările făcute în raportul vizitei din octombrie 1997, precum că prevederile relevante ale articolelor 135, 136 și 138 ale

Codului de Procedură Penală să fie aplicabile persoanelor bănuite de comiterea infracțiunilor care intră în competența Curților Securității de Stat.”

(b) Organizația Națiunilor Unite

(i) Pactul Internațional cu privire la Drepturile Civile și Politice

41. Articolul 14 § 3 (b) al Pactului Internațional cu privire la Drepturile Civile și Politice (PIDCP) prevede că orice persoană acuzată de comiterea unei infracțiuni are dreptul ”să dispună de timpul și înlesnirile necesare pregătirii apărării sale și să comunice cu apărătorul pe care și-l alege”.

(ii) Comitetul Națiunilor Unite împotriva Torturii

42. În concluziile și recomandările sale privind Turcia din 27 mai 2003 (CAT/C/CR/30/5), Comitetul a stabilit următoarele:

“5. Comitetul își exprimă preocuparea privind:

(c) Alegațiile precum că persoanelor aflate în custodia poliției li s-a interzis accesul prompt și adecvat la asistența juridică și medicală și că membrii familiei nu au fost notificați imediat despre detenția lor;

...

7. Comitetul recomandă Statului parte:

(a) Să se asigure că deținuții, inclusiv cei deținuți pentru infracțiuni care intră în competența Curților Securității de Stat, beneficiază în practică pe deplin de garanțiile existente împotriva maltratării și torturii, în special, prin garantarea dreptului lor la asistență medicală și juridică și contactarea familiilor lor;

...”

43. În Comentariul său General nr. 2 din 24 ianuarie 2008 (CAT/C/GC/2), Comitetul a stabilit:

“13. Anumite garanții de bază se aplică tuturor persoanelor lipsite de libertate. Unele dintre acestea sunt specificate în Convenție și Comitetul solicită în mod consistent Statelor părți să le folosească. Recomandările Comitetului privind măsurile efective au scopul de a clarifica actualul standard și nu sunt exhaustive. Asemenea garanții includ, *inter alia*, ... dreptul de a primi imediat asistență juridică independentă ...”

(c) Uniunea Europeană

44. Articolul 48 al Cartei Drepturilor Fundamentale stabilește că ”respectarea drepturilor de apărare a oricărei persoane care a fost acuzată trebuie să fie garantat”. Articolul 52 § 3 stabilește, în continuare, că dreptul garantat de articolul 48 este printre acelea care au același sens și scop ca și dreptul echivalent garantat prin Convenția Europeană pentru Drepturile Omului.

ÎN DREPT

I. PRETINSA VIOLARE A ARTICOLULUI 6 AL CONVENȚIEI

A. Accesul la un avocat pe durata custodiei poliției

45. Reclamantul a pretins că drepturile sale la apărare au fost încălcate, deoarece i s-a interzis accesul la un avocat pe durata custodiei poliției. El s-a bazat pe articolul 6 § 3 (c) al Convenției, care prevede:

“3. Orice acuzat are, mai ales, dreptul:

...

c. să se apere el însuși sau să fie asistat de un apărător ales de el și, dacă nu dispune de mijloacele necesare remunerării unui apărător, să poată fi asistat gratuit de un avocat din oficiu, atunci când interesele justiției o cer.”

1. Hotărârea Camerei

46. În hotărârea sa din 26 aprilie 2007, Camera a decis că nu s-a produs o violare a articolului 6 § 3 (c) al Convenției. În această privință, ea a arătat că reclamantul a fost reprezentat în fond și în apel de către un avocat și că declarațiile reclamantului date în fața poliției nu au constituit unicul temei pentru condamnarea sa. Potrivit Camerei, reclamantul a avut posibilitatea de a contesta argumentele acuzării în condiții care nu i-au fost net dezavantajoase *vis-à-vis* de oponentul său. De asemenea, Camera notează că, la condamnarea reclamantului, Curtea Securității de Stat din İzmir a luat în considerare circumstanțele în care reclamantul a fost arestat, raportul de expertiză cu privire la scrisul de pe banner și declarațiile martorilor. Având în vedere cele de mai sus, ea a concluzionat că echitatea procesului de judecată a reclamantului nu a fost prejudiciată prin neacordarea asistenței juridice pe durata custodiei poliției.

2. Argumentele părților

(a) Reclamantul

47. Reclamantul a contestat motivele pentru care Camera a constatat că nu a existat o violare a articolului 6 § 3 (c) al Convenției. El a declarat că asistența unui avocat pe durata custodiei poliției a constituit un drept fundamental. El a reamintit Curții că toate probele care au fost folosite împotriva sa au fost colectate la etapa anchetei preliminare, pe durata căreia lui i s-a refuzat asistența unui avocat. La acest moment, reclamantul a

susținut, de asemenea, că, deși instanța națională l-a condamnat, nu au existat probe care să demonstreze vinovăția sa. De asemenea, el a declarat că a fost maltratat când s-a aflat în custodia poliției și că a semnat declarația sa către poliție fiind constrâns. Această declarație a fost folosită de către Curtea Securității de Stat din İzmir, deși el s-a dezis de aceasta în mod clar în fața procurorului public, a judecătorului de instrucție și în cadrul procesului de judecată. De asemenea, reclamantul a subliniat că el era minor la momentul producerii faptelor și că nu avea antecedente penale. În opinia sa, având în vedere acuzațiile grave care au fost aduse împotriva sa, lipsa asistenței juridice i-a încălcat dreptul la un proces echitabil. El a susținut, de asemenea, că Guvernul nu a prezentat vreun motiv întemeiat pentru a justifica lipsa asistenței juridice.

(b) Guvernul

48. Guvernul a cerut Marii Camere să aprobe constatarea Camerei precum că nu a avut loc violarea articolului 6 § 3 (c) al Convenției. El a declarat, în primul rând, că legislația a fost modificată în 2005. În plus, în opinia sa, restricția impusă cu privire la accesul reclamantului la un avocat nu i-a încălcat dreptul său la un proces echitabil în temeiul articolului 6 al Convenției. Referindu-se la jurisprudența Curții (în special, *Imbrioscia c. Elveției*, 24 noiembrie 1993, Seria A nr. 275; *John Murray c. Regatului Unit*, 8 februarie 1996, *Rapoartele Hotărârilor și Deciziilor* 1996-I; *Averill c. Regatului Unit*, nr. 36408/97, ECHR 2000-VI; *Magee c. Regatului Unit*, nr. 28135/95, ECHR 2000-VI și *Brennan c. Regatului Unit*, nr. 39846/98, ECHR 2001-X), el a susținut că, la evaluarea faptului dacă procesul a fost sau nu echitabil, trebuie să se țină seama de totalitatea procedurilor. Astfel, deoarece reclamantul a fost reprezentat de un avocat în cadrul procedurilor la Curtea Securității de Stat din İzmir și la Curtea de Casație, dreptul său la un proces echitabil nu a fost încălcat. Guvernul a atras atenția în continuare la câteva cauze turcești (*Saraç c. Turciei* (dec.), nr. 35841/97, 2 septembrie 2004; *Yurtsever c. Turciei* (dec.), nr. 42086/02, 31 august 2006; *Uçma și Uçma c. Turciei* (dec.), nr. 15071/03, 3 octombrie 2006; *Ahmet Yavuz c. Turciei* (dec.), nr. 38827/02, 21 noiembrie 2006 și *Yıldız și Sönmez c. Turciei* (dec.), nr. 3543/03 și 3557/03, 5 decembrie 2006), în care Curtea a declarat inadmisibile cereri similare, ca fiind în mod evident nefondate pe motivul că, deoarece declarațiile date poliției nu au constituit unicele probe în susținerea acuzațiilor, neacordarea asistenței juridice pe durata custodiei poliției nu a constituit violarea articolului 6 al Convenției.

49. Revenind la faptele din prezenta cauză, Guvernul a susținut că, atunci când reclamantul a fost luat în custodia poliției, lui i s-a reamintit dreptul său de a nu face nicio declarație și că, pe durata procedurilor penale ulterioare, avocatul său a avut posibilitatea să conteste afirmațiile acuzării. El a subliniat, în continuare, că declarația reclamantului dată poliției nu a constituit unicul temei pentru condamnarea sa.

3. *Aprecierea Curții*

(a) **Principiile generale aplicabile în prezenta cauză**

50. Curtea reiterează că, deși scopul primar al articolului 6, în partea în care vizează procedurile penale, este de a asigura un proces echitabil de către o "instanță" competentă să determine "orice acuzație penală", aceasta nu înseamnă că articolul nu se aplică procedurilor anterioare procesului de judecată. Astfel, articolul 6 – în special paragraful 3 – poate fi relevant înainte ca o cauză să fie trimisă pentru examinare în instanță, dacă și până la acest moment echitatea procesului poate să fie prejudiciată prin lipsa inițială de a se conforma cu prevederile sale (*Imbrioscia*, citată mai sus, § 36). După cum Curtea a decis în hotărârile sale anterioare, dreptul prevăzut în paragraful 3 (c) al articolului 6 al Convenției reprezintă unul din elementele conceptului de proces echitabil în cadrul procedurilor penale la care se face referire în paragraful 1 (*Imbrioscia*, citată mai sus, § 37 și *Brennan*, citată mai sus, § 45).

51. Curtea reamintește, în continuare, că dreptul oricărui acuzat de a fi apărut efectiv de către un avocat, desemnat oficial dacă este cazul, deși nu este un drept absolut, reprezintă una din trăsăturile fundamentale ale unui proces echitabil (*Poitrinol c. Franței*, 23 noiembrie 1993, § 34, Seria A nr. 277-A și *Dembukov c. Bulgariei*, nr. 68020/01, § 50, 28 februarie 2008). Cu toate acestea, articolul 6 § 3 (c) nu precizează modul de exercitare a acestui drept. Astfel, acesta lasă la discreția Statelor Membre alegerea mijloacelor prin care el este garantat în sistemele lor juridice, sarcina Curții fiind doar de a verifica dacă metoda aleasă este în concordanță cu cerințele unui proces echitabil. În această privință, trebuie reținut faptul că Convenția este concepută pentru "a garanta drepturi nu teoretice sau iluzorii, ci practice sau efective" și că desemnarea unui avocat nu asigură, în sine, eficacitatea asistenței pe care el poate să o acorde unui acuzat (*Imbrioscia*, citată mai sus, § 38).

52. Legile naționale pot prevedea consecințe pentru comportamentul unui acuzat la etapa inițială a interogării de către poliție, care sunt decisive pentru perspectivele de apărare în orice procedură penală ulterioară. În aceste circumstanțe, articolul 6 necesită în mod obișnuit ca unui acuzat să-i fie permis să beneficieze de asistența unui avocat deja la etapa inițială a interogării de către poliție. Totuși, până acum, acest drept a fost considerat capabil de a fi supus restricțiilor pentru motive rezonabile. Prin urmare, întrebarea în fiecare caz a fost dacă restricția a fost justificată și, în cazul unui răspuns afirmativ, având în vedere procedurile în ansamblu, dacă acuzatul nu a fost privat de un proces echitabil, chiar dacă o restricție justificată este în stare să determine, în anumite circumstanțe, acest lucru (a se vedea *John Murray*, citată mai sus, § 63; *Brennan*, citată mai sus, § 45 și *Magee*, citată mai sus, § 44).

53. Aceste principii subliniate în paragraful 52 de mai sus sunt, de asemenea, conforme cu standardele internaționale în domeniul drepturilor omului general recunoscute (a se vedea paragrafele 37-42 de mai sus), care stau la baza conceptului unui proces echitabil și a căror justificare se referă, în special, la protecția acuzatului împotriva constrângerii abuzive din partea autorităților. Acestea contribuie, de asemenea, la prevenirea erorilor judiciare și la realizarea scopurilor articolului 6, în special egalitatea armelor între autoritățile de anchetă sau de urmărire penală și acuzat.

54. În acest sens, Curtea subliniază importanța etapei de investigare pentru pregătirea procedurii penale, deoarece probele obținute la această etapă determină cadrul în care infracțiunea incriminată va fi luată în considerare la procesul de judecăță (*Can v. Austria*, nr. 9300/81, raportul Comisiei din 12 iulie 1984, § 50, Seria A nr. 96). În același timp, un acuzat se află adesea într-o poziție deosebit de vulnerabilă la această etapă a procedurii, efectul căreia este amplificat de faptul că legislația procedurală penală are tendința de a deveni din ce în ce mai complexă, în special în ceea ce privește regulile privind colectarea și utilizarea probelor. În cele mai multe cazuri, această vulnerabilitate poate fi compensată adecvat doar prin asistența unui avocat a cărui sarcină este, printre altele, de a contribui la asigurarea respectării dreptului acuzatului de a nu se autoincrimina. Acest drept presupune, într-adevăr, că urmărirea penală într-o cauză penală încearcă să aducă argumente împotriva acuzatului, fără a recurge la probe obținute prin metode de constrângere sau presiune, contrar voinței acuzatului (a se vedea *Jalloh c. Germaniei* [MC], nr. 54810/00, § 100, ECHR 2006-... și *Kolu c. Turciei*, nr. 35811/97, § 51, 2 august 2005). Accesul imediat la un avocat reprezintă o parte a garanțiilor procedurale la care Curtea va atrage o atenție specială atunci când va examina dacă procedura a dus la extincția esenței privilegiului împotriva autoincriminării (a se vedea, *mutatis mutandis*, *Jalloh*, citată mai sus, § 101). În acest sens, Curtea notează, de asemenea, recomandările CPT-ului (paragrafele 39-40 de mai sus), în care comitetul a declarat în mod repetat că dreptul unui deținut de a avea acces la consiliere juridică reprezintă o garanție fundamentală împotriva maltratării. Orice excepție de la exercitarea acestui drept trebuie să fie în mod clar delimitată și aplicarea acesteia să fie strict limitată în timp. Aceste principii sunt deosebit de importante în cazurile acuzațiilor grave, deoarece în eventualitatea aplicării celor mai grele pedepse, dreptul la un proces echitabil trebuie să fie asigurat la cel mai înalt nivel posibil de către societățile democratice.

55. În acest context, Curtea constată că, pentru ca dreptul la un proces echitabil să rămână suficient de "practic și efectiv" (a se vedea paragraful 51 de mai sus), articolul 6 § 1 cere, de regulă, ca accesul la un avocat să fie acordat de la prima interogare a bănuțului de către poliție, cu excepția cazului când se demonstrează, în lumina circumstanțelor specifice ale fiecărui caz, că există motive întemeiate de a restricționa acest drept. Chiar

și în cazul în care motive întemeiate pot justifica în mod excepțional accesul la un avocat, această restricție – indiferent de justificare – nu trebuie să prejudicieze drepturile unui acuzat în temeiul articolului 6 (a se vedea, *mutatis mutandis*, *Magee*, citată mai sus, § 44). Drepturile de apărare vor fi, în principiu, iremediabil prejudiciate dacă declarațiile incriminatoare date pe durata interogării de către poliție, în lipsa accesului la un avocat, sunt folosite pentru a obține o condamnare.

(b) Aplicarea principiilor de mai sus în această cauză

56. În această cauză, dreptul reclamantului de acces la un avocat a fost restricționat pe durata custodiei poliției, în conformitate cu articolul 31 al Legii nr. 3842, deoarece el a fost acuzat de comiterea unei infracțiuni care intră în competența Curților Securității de Stat. Ca urmare, el nu a avut acces la un avocat atunci când a dat declarații poliției, procurorului public și, respectiv, judecătorului de instrucție. Astfel, nicio altă justificare nu a fost adusă pentru lipsirea reclamantului de acces la un avocat, decât faptul că aceasta era prevăzută în mod constant de către dispozițiile legale relevante. Ca atare, aceasta constituie deja o necorespondere față de cerințele articolului 6 în acest sens, după cum a fost stabilit în paragraful 52 de mai sus.

57. Curtea observă, în continuare, că reclamantul a avut acces la un avocat după arestarea sa preventivă. În cursul procedurii penale ulterioare, el a fost capabil să cheme martori din partea sa și a avut posibilitatea de a contesta argumentele acuzării. Ea notează, de asemenea, că reclamantul a negat în mod repetat conținutul declarației date poliției atât în cadrul procesului, cât și în procedura de apel. Totuși, după cum reiese din dosar, urmărirea penală a fost în mare parte finalizată înainte ca reclamantul să apară în fața judecătorului de instrucție la 1 iunie 2001. Mai mult decât atât, Curtea Securității de Stat din İzmir nu doar că nu a luat o poziție privind admisibilitatea declarațiilor reclamantului date în custodia poliției, înainte de a examina cauza în fond, dar a și folosit declarația dată poliției ca probă esențială pentru a-l condamna, în pofida negării corectitudinii acesteia (a se vedea paragraful 23 de mai sus). În această ordine de idei, Curtea observă că, la condamnarea reclamantului, Curtea Securității de Stat din İzmir a folosit, de fapt, probele prezentate în fața sa pentru a confirma declarația reclamantului dată poliției. Aceste probe au inclus raportul de expertiză din 1 iunie 2001 și declarațiile altor acuzați date poliției și procurorului public. În acest sens, Curtea consideră, totuși, revoltător faptul că raportul de expertiză menționat în hotărârea primei instanțe de judecată era în favoarea reclamantului, declarând că nu era posibil de a determina dacă scrisul de pe banner coincidea cu cel al reclamantului (a se vedea paragraful 15 de mai sus). De asemenea, este semnificativ faptul că toți coacuzatii care au mărturisit împotriva reclamantului în declarațiile lor date poliției și

procurorului public și-au retras declarațiile în cadrul procesului de judecată și au negat participarea la demonstrație.

58. Astfel, în această cauză, reclamantul a fost, fără îndoială, afectat de restricțiile privind accesul său la un avocat prin faptul că declarația sa dată poliției a fost folosită pentru condamnarea sa. Nici asistența oferită ulterior de către un avocat, nici natura contradictorie a procedurilor ulterioare nu a putut înlătura defectele care au avut loc pe durata custodiei poliției. Cu toate acestea, Curtea nu poate să speculeze cu privire la impactul pe care accesul reclamantului la un avocat pe durata custodiei poliției l-ar fi putut avea asupra procedurilor ulterioare.

59. Curtea reamintește, în continuare, că litera și spiritul articolului 6 al Convenției nu privează o persoană de la renunțarea la propria sa dorință, expresă sau tacită, de la dreptul la garanțiile unui proces echitabil (a se vedea *Kwiatkowska c. Italiei* (dec.), nr. 52868/99, 30 noiembrie 2000). Cu toate acestea, pentru a fi eficientă în sensul Convenției, o renunțare la dreptul de a participa la procesul de judecată, trebuie să fie stabilită într-un mod fără echivoc și să fie însoțită de minimul de garanții proporționale cu importanța sa (a se vedea *Sejdovic c. Italiei* [MC], nr. 56581/00, § 86, ECHR 2006-...; *Kolu*, citată mai sus, § 53, și *Colozza c. Italiei*, 12 februarie 1985, § 28, Seria A nr. 89). Astfel, în această cauză, nu trebuie de bazat pe faptul că reclamantului i s-a reamintit, în formularul care explica drepturile sale, despre dreptul său de a nu face nicio declarație (a se vedea paragraful 14 de mai sus).

60. În final, Curtea notează că unul din elementele specifice ale acestui caz a fost vârsta reclamantului. Având în vedere numărul semnificativ de materiale relevante ale dreptului internațional privind asistența juridică acordată minorilor pe durata custodiei poliției (a se vedea paragrafele 32-36 de mai sus), Curtea subliniază importanța fundamentală a asigurării accesului la un avocat atunci când persoana care se află în custodie este un minor.

61. Totuși, în această cauză, după cum a fost explicat mai sus, restricția impusă dreptului de acces la un avocat a fost sistematică și aplicată oricărei persoane care se afla în custodia poliției, indiferent de vârstă, în legătură cu o infracțiune care intra în competența curților securității de stat.

62. În concluzie, chiar dacă reclamantul a avut posibilitatea de a contesta probele aduse împotriva sa în cadrul procesului de judecată și, ulterior, în procedura de apel, absența avocatului pe durata aflării în custodia poliției a afectat iremediabil dreptul său la apărare.

(c) Concluzie

63. Având în vedere cele expuse mai sus, Curtea conchide că, în această cauză, a avut loc o violare a articolului 6 § 3 (c) al Convenției, coroborat cu articolul 6 § 1.

B. Necomunicarea opiniei scrise a Procurorului Public Principal de pe lângă Curtea de Casație

64. Reclamantul s-a plâns că nu i-a fost comunicată opinia scrisă a Procurorului Public Principal de pe lângă Curtea de Casație. În acest sens, el a invocat articolul 6 § 1 al Convenției, partea relevantă a căruia prevede:

Orice persoană are dreptul la judecarea cauzei sale în mod echitabil, ... de către o instanță ... care va hotărî ... asupra temeiniciei oricărei acuzații penale îndreptate împotriva sa.

1. Hotărârea Camerei

65. În hotărârea sa din 26 aprilie 2007, Camera a constatat că, în lumina jurisprudenței constante în materie, necomunicarea reclamantului a opiniei scrise a Procurorului Public Principal de pe lângă Curtea de Casație, i-a încălcat dreptul său la un proces contradictoriu. Prin urmare, ea a concluzionat că a avut loc o violare a articolului 6 § 1 al Convenției.

2. Argumentele părților

66. Părțile nu au depus observații suplimentare cu privire la această chestiune.

3. Aprecierea Curții

67. Curtea consideră, din motivele expuse de Cameră, că dreptul reclamantului la un proces contradictoriu a fost încălcat. Prin urmare, a existat o violare a articolului 6 § 1 al Convenției.

II. APLICAREA ARTICOLULUI 41 AL CONVENȚIEI

68. Articolul 41 al Convenției prevede următoarele:

”Dacă Curtea declară că a avut loc o încălcare a Convenției sau a Protocoalelor sale și dacă dreptul intern al înaltei părți contractante nu permite decât o înlăturare incompletă a consecințelor acestei încălcări, Curtea acordă părții lezate, dacă este cazul, o reparație echitabilă.”

A. Prejudiciu

1. Argumentele părților

69. Reclamantul a solicitat 5,000 euro (EUR) cu titlu de prejudiciu material și EUR 10,000 cu titlu de prejudiciu moral.

70. Guvernul a susținut că sumele solicitate sunt excesive și inacceptabile.

2. Hotărârea Camerei

71. Camera nu a acordat nicio compensație materială reclamantului, considerând că reclamantul nu a reușit să probeze pretențiile sale. Ea a considerat că constatarea unei violări reprezintă în sine o satisfacție echitabilă suficientă pentru orice prejudiciu moral suferit de către reclamant.

3. Aprecierea Curții

72. Curtea reiterează că cea mai potrivită formă de despăgubire pentru violarea articolului 6 § 1 ar fi să se asigure că reclamantul, în măsura în care este posibil, să fie pus în poziția în care această dispoziție să nu fi fost neglijată (a se vedea *Teteriny c. Rusiei*, nr. 11931/03, § 56, 30 iunie 2005; *Jeličić c. Bosniei și Herțegovina*, nr. 41183/02, § 53, ECHR 2006-..., și *Mehmet și Suna Yiğit c. Turciei*, nr. 52658/99, § 47, 17 iulie 2007). Curtea constată că acest principiu se aplică în mod similar și acestei cauze. În consecință, ea consideră că cea mai potrivită formă de redresare ar fi rejudecarea reclamantului în conformitate cu cerințele articolului 6 § 1 al Convenției, în cazul în care reclamantul solicită acest lucru (a se vedea, *mutatis mutandis*, *Gençel c. Turciei*, nr. 53431/99, § 27, 23 octombrie 2003).

73. În ceea ce privește prejudiciul moral, evaluând în mod echitabil, ea acordă reclamantului EUR 2,000.

B. Costuri și cheltuieli

1. Argumentele părților

74. Reclamantul a pretins EUR 3,500 cu titlu de costuri și cheltuieli care au fost suportate în cadrul procedurilor interne și în fața Camerei, fără a prezenta toate documentele în susținerea pretențiilor sale. Este de notat faptul că reclamantul nu a modificat pretenția inițială pe care a prezentat-o Camerei, dar a depus o cerere de asistență judiciară pentru cheltuielile suportate în fața Marii Camere.

75. Guvernul a contestat pretenția, argumentând că aceasta este neîntemeiată.

2. Hotărârea Camerei

76. Camera a acordat reclamantului EUR 1,000 cu titlu de costuri și cheltuieli.

3. *Aprecierea Curții*

77. Curtea observă că reclamantul a beneficiat de asistență judiciară pentru costurile și cheltuielile suportate în cursul procedurii în fața Marii Camere. Prin urmare, la categoria de costuri și cheltuieli se includ doar cele suportate în procedurile în fața instanțelor naționale și a Camerei.

78. În conformitate cu jurisprudența constantă a Curții, costurile și cheltuielile nu vor fi acordate în temeiul articolului 41, doar dacă acestea au fost necesare, realmente angajate și, de asemenea, rezonabile ca mărime. În plus, cheltuielile de judecată sunt recuperabile doar în măsura în care se referă la violarea constatată (a se vedea, printre alte surse, *Beyeler c. Italiei* (satisfacție echitabilă) [MC], nr. 33202/96, § 27, 28 mai 2002 și *Sahin c. Germaniei* [MC], nr. 30943/96, § 105, ECHR 2003-VIII).

79. În lumina celor expuse mai sus, Curtea acordă reclamantului suma acordată deja de către Cameră, adică EUR 1,000.

C. Dobânda de întârziere

80. Curtea consideră că este potrivit ca dobânda de întârziere să fie calculată în funcție de rata minimă a dobânzii la creditele acordate de Banca Centrală Europeană, la care vor fi adăugate trei procente.

DIN ACESTE MOTIVE, CURTEA, ÎN UNANIMITATE,

1. *Hotărăște* că a avut loc o violare a articolului 6 § 3 (c) al Convenției în coroborare cu articolul 6 § 1, pe motivul neacordării asistenței juridice reclamantului pe durata custodiei poliției;
2. *Hotărăște* că a avut loc o violare a articolului 6 § 1 al Convenției în ceea ce privește necomunicarea opiniei scrise a Procurorului Public Principal de pe lângă Curtea de Casație;
3. *Hotărăște*
 - (a) că statul pârât trebuie să plătească reclamantului, în termen de trei luni, următoarele sume, care să fie convertite în noile lire turcești conform ratei aplicabile la data executării hotărârii:
 - (i) EUR 2,000 (două mii euro), plus orice taxă care poate fi percepută, cu titlu de prejudiciu moral;
 - (ii) EUR 1,000 (una mie euro), plus orice taxă care poate fi percepută, cu titlu de costuri și cheltuieli;
 - (b) că, de la expirarea celor trei luni menționate mai sus până la executarea hotărârii, urmează să fie plătită o dobândă la sumele de mai sus, egală cu rata minimă a dobânzii la creditele acordate de Banca

Centrală Europeană pe parcursul perioadei de întârziere, plus trei procente;

4. *Respinge* restul pretențiilor reclamantului cu privire la satisfacția echitabilă.

Redactată în limba engleză și franceză și comunicată într-o ședință publică la Palatul Drepturilor Omului din Strasbourg, la 27 noiembrie 2008.

Vincent Berger
Jurisconsult

Nicolas Bratza
Președinte

În conformitate cu articolul 45 § 2 al Convenției și articolul 74 § 2 al Regulamentului Curții, următoarele opinii concurente sunt anexate la această hotărâre:

- (a) opinia concurentă a judecătorului Bratza;
- (b) opinia comună concurentă a judecătorilor Rozakis, Spielmann, Ziemele și Lazarova Trajkovska;
- (c) opinia concurentă a judecătorului Zagrebelsky, la care s-au alăturat judecătorii Casadevall și Türmen.

N.B.
V.B.

OPINIA CONCURRENTĂ A JUDECĂTORULUI BRATZA

Chestiunea principală în această cauză se referă la folosirea în calitate de probă împotriva reclamantului a unei confesiuni făcute în timpul interogării de către poliție în momentul când i s-a refuzat accesul la un avocat. Marea Cameră a constatat că restricția la un astfel de acces a prejudiciat iremediabil drepturile reclamantului la apărare și că nici asistența juridică acordată ulterior, nici natura contradictorie a procedurilor ulterioare nu a putut înlătura defectele care au avut loc în timp ce reclamantul se afla în custodia poliției. Drepturile reclamantului în temeiul articolului 6 § 3 (c) în coroborare cu articolul 6 § 1 au fost, prin urmare, încălcate pe motivul neacordării asistenței juridice. Eu sunt în totalitate de acord cu această concluzie.

În paragraful 55 al hotărârii, Curtea declară ca principiu general că, pentru ca dreptul la un proces echitabil să rămână suficient de ”practic și efectiv”, articolul 6 § 1 cere, de regulă, ca accesul la un avocat să fie acordat ”de la prima interogare a bănuیتului de către poliție”. Acest principiu este în concordanță cu jurisprudența anterioară a Curții și este în mod clar suficient pentru a-i permite Curții să ajungă la o constatare a violării articolului 6 privind faptele din prezenta cauză. Totuși, eu împărtășesc îndoielile judecătorului Zagrebelsky în privința faptului că, aparent, decizia că dreptul de acces la un avocat apare doar din momentul primei interogări, declarația de principiu merge destul de departe. La fel ca și judecătorul Zagrebelsky, eu consider că Curtea ar fi trebuit să folosească oportunitatea de a statua în termeni clari că echitatea procedurilor penale în temeiul articolului 6 cere ca, de regulă, bănuیتului să-i fie acordată asistență juridică din momentul în care este luat în custodia poliției sau arestat preventiv. Ar fi regretabil faptul dacă impresia lasată de hotărâre ar fi că nicio problemă nu ar putea apărea în temeiul articolului 6, atâta timp cât bănuیتului i s-a acordat acces la un avocat la momentul începerii interogării sale sau că articolul 6 este aplicat doar dacă refuzul accesului la un avocat a afectat echitatea interogării bănuیتului. Refuzul accesului la un avocat de la începutul detenției unui bănuیت care, într-un caz particular, are ca rezultat prejudicierea drepturilor apărării, poate duce la violarea articolului 6 al Convenției, indiferent de faptul dacă o astfel de prejudiciere provine de la prima interogare a bănuیتului.

OPINIA COMUNĂ CONCURRENTĂ A JUDECĂTORILOR ROZAKIS, SPIELMANN, ZIEMELE ȘI LAZAROVA TRAJKOVSKA

1. Suntem de acord în toate privințele cu concluziile Curții cu privire la violarea articolului 6 § 3 (c) în coroborare cu articolul 6 § 1 al Convenției.

2. Am fi dorit, totuși, ca motivarea din paragraful 72 al hotărârii, având în vedere importanța sa, să fi fost inclusă, de asemenea, în partea dispozitivă din motivele deja menționate, într-o anumită măsură, în opinia comună concurrentă a judecătorilor Spielmann și Malinverni în *Vladimir Romanov c. Rusiei* (nr. 41461/02, hotărâre din 24 iulie 2008), precum și în opinia concurrentă a judecătorului Spielmann în *Polufakin și Chernyshev c. Rusiei*, (nr. 30997/02, hotărâre din 25 septembrie 2008) și care acum sunt repetate aici.

3. În primul rând, este bine-cunoscut faptul că, în timp ce motivarea hotărârii permite statelor contractante să ia cunoștință de motivele pentru care Curtea a ajuns să constate o violare sau o neviolare a Convenției, care este de o importanță decisivă din acest motiv pentru interpretarea Convenției, partea dispozitivă este cea obligatorie pentru părți în sensul articolului 46 § 1 al Convenției.

4. Și, într-adevăr, ceea ce Curtea menționează în paragraful 72 al hotărârii este, în opinia noastră, de o importanță extremă. Ea reiterează că, atunci când o persoană a fost condamnată cu încălcarea garanțiilor procedurale acordate de articolul 6, aceasta trebuie, în măsura în care este posibil, să fie pusă în poziția în care această dispoziție să nu fi fost neglijată (principiul *restitutio in integrum*).

5. Principiul *restitutio in integrum* își are originea în hotărârea din 13 septembrie 1928 a Curții Permanente de Justiție Internațională în cauza privind *Fabrica de la Chorzów* (cerere de despăgubire) (fondul cauzei), în care Curtea a hotărât următoarele:

“Principiul esențial este ... că reparația trebuie, în măsura în care este posibil, să înlăture consecințele acțiunii ilegale și să restabilească situația care, după toate probabilitățile, ar fi existat dacă acțiunea nu ar fi fost comisă.” (Seria A, nr. 17, p. 47)

6. Acest principiu, și anume că *restitutio in integrum* este considerat a fi remediul primar pentru reparația încălcărilor dreptului internațional, a fost reafirmat în mod constant în jurisprudența și practica internațională și este reamintit în articolul 35 al Proiectului Articolelor privind responsabilitatea Statelor.

Articolul 35 al Proiectului Articolelor prevede următoarele:

“Un Stat responsabil de un act internațional ilicit are obligația de a efectua restituirea, care reprezintă restabilirea situației existente înainte ca actul ilicit să fie comis, cu condiția și în măsura în care restituirea:

(a) nu este material imposibilă;

(b) nu implică o sarcină neproportională beneficiului obținut din restituire în loc de compensație.”

Nu există niciun motiv de a nu aplica acest principiu pentru efectuarea reparației pentru acte internaționale ilicite în domeniul drepturilor omului (a se vedea Loukis G. Loucaides, “Reparation for Violations of Human Rights under the European Convention and *Restitutio in integrum*”, [2008] *European Human Rights Law Review*, pag. 182-192).

În *Papamichalopoulos și Alții c. Greciei* ((articolul 50), 31 octombrie 1995, Seria A nr. 330-B) Curtea a hotărât:

“34. Curtea amintește că, prin articolul 53 al Convenției, Înaltele Părți Contractante s-au angajat să respecte decizia Curții în orice cauză la care ele sunt părți; în plus, articolul 54 prevede că hotărârea Curții trebuie să fie transmisă Comitetului de Miniștri care urmează să supravegheze executarea acesteia. Rezultă că o hotărâre în care Curtea constată o încălcare impune statului pârât o obligație legală de a pune capăt încălcării și de a efectua reparația în așa fel, încât să restabilească, în măsura în care este posibil, situația existentă înainte de încălcare.

Statele Contractante, părți într-un caz, sunt, în principiu, libere să aleagă mijloacele prin care acestea se vor conforma unei hotărâri în care Curtea a constatat o încălcare. Această marjă de apreciere cu privire la modul de executare a unei hotărâri reflectă libertatea de alegere acordată obligației primare a Statelor Contractante în temeiul Convenției de a asigura respectarea drepturilor și libertăților garantate (Articolul 1). Dacă natura încălcării permite *restitutio in integrum*, este de datoria Statului pârât să o efectueze, Curtea neavând puterea sau posibilitatea practică de a o face de sine-stătător. În cazul în care, pe de altă parte, legislația națională nu permite – sau permite doar parțial – ca reparația consecințelor încălcării să fie făcută, articolul 50 împuternicește Curtea să acorde părții vătămate o astfel de satisfacție care pare a fi adecvată.”

7. În această cauză, și având în vedere că absența unui avocat pe durata aflării reclamantului în custodia poliției a afectat iremediabil drepturile sale de apărare (a se vedea paragraful 62 al hotărârii), cel mai potrivit mijloc de a realiza acest lucru este redeschiderea procedurilor și începerea unui nou proces de judecată, în care toate garanțiile unui proces de judecată echitabil să fie respectate, cu condiția, desigur, că reclamantul va solicita această opțiune și că aceasta este valabilă în dreptul intern al statului pârât.

8. Motivul pentru care noi dorim să accentuăm această idee este că nu trebuie să fie trecut cu vederea faptul că prejudiciile pe care Curtea le impune să fie plătite victimelor violărilor Convenției sunt, în conformitate cu termenii și spiritul articolului 41, de natură subsidiară. Acest lucru este în conformitate cu caracterul subsidiar atribuit compensației prejudiciilor în dreptul internațional. Articolul 36 al Proiectul Articolelor privind responsabilitatea Statelor prevede:

“1. Statul responsabil pentru un act internațional ilicit are obligația de a compensa prejudiciul astfel cauzat, în măsura în care acest prejudiciu nu este compensat prin restituire. ...”

Prin urmare, este adevărat că, ori de câte ori este posibil, Curtea trebuie să încerce să restabilească *status quo ante* al victimei. Totuși, Curtea ar trebui să ia în considerație că ”Înlăturarea tuturor consecințelor unui act ilicit poate ... necesita ca unele sau toate formele de reparație să fie oferite, în funcție de tipul și amploarea prejudiciului care a fost cauzat” (a se vedea J. Crawford, *The International Law Commission's Articles on State Responsibility. Introduction, Text and Commentaries*, Cambridge University Press, 2002, p. 211, (2)) și având în vedere căile de atac disponibile la nivel național (articolul 41).

9. Desigur, statele nu sunt obligate prin Convenție să introducă proceduri în sistemele lor juridice naționale, prin care hotărârile Curților lor Supreme constituind *res judicata* să fie revizuite. Totuși, ele sunt încurajate foarte mult să o facă, în special în materie penală.

10. În Turcia, articolul 311 § 1 (f) al Codului de Procedură Penală turcesc prevede că redeschiderea procedurilor naționale care au fost constatate a fi inechitabile de către Curtea Europeană a Drepturilor Omului poate fi solicitată timp de un an după hotărârea definitivă a Curții Europene a Drepturilor Omului.

Există totuși o limitare în timp a aplicabilității acestei dispoziții. Paragraful 2 al articolului 311 prevede că dispoziția menționată mai sus nu este aplicabilă cererilor depuse la Curtea Europeană a Drepturilor Omului înainte de 4 februarie 2003 și pentru acele hotărâri care au devenit definitive înainte de 4 februarie 2003. Noi credem că atunci când, precum în această cauză, statul pârât a prevăzut o astfel de procedură, este de datoria Curții nu doar să sugereze modest că redeschiderea este cea mai potrivită formă de redresare, după cum o face paragraful 72, dar, de asemenea, să îndemne autoritățile să facă uz de această procedură, pe cât de nesatisfăcătoare nu ar părea, sau să adapteze procedurile existente, desigur, la solicitarea reclamantului. Totuși, aceasta nu este posibil din punct de vedere legal, cu excepția cazului în care un astfel de îndemn apare în partea dispozitivă a hotărârii.

11. Mai mult ca atât, Curtea a inclus deja orientări de această natură în părțile dispozitive ale hotărârilor. De exemplu, în *Claes și Alții c. Belgiei* (nr. 46825/99, 47132/99, 47502/99, 49010/99, 49104/99, 49195/99 și 49716/99, 2 iunie 2005), ea a hotărât la punctul 5 (a) al părții dispozitive a hotărârii că, ”cu excepția cazului în care acceptă cererea reclamantilor de rejudecare sau de redeschidere a procedurilor, statul pârât urmează să plătească sumele cu titlu de prejudiciu moral și costuri și cheltuieli în termen de trei luni de la data când reclamantul în cauză indică că nu dorește să depună o astfel de cerere sau se pare că nu dorește să o facă sau de la data

la care o astfel de cerere este refuzată”. În mod similar, în *Lungoci c. României* (nr. 62710/00, 26 ianuarie 2006), Curtea a constatat la punctul 3 (a) al părții dispozitive a hotărârii sale că ”statul pârât urmează să asigure că, în termen de șase luni de la data la care hotărârea devine definitivă în conformitate cu articolul 44 § 2 al Convenției, procedurile sunt redeschise dacă reclamantul o dorește și, în același timp, să-i plătească EUR 5,000 (cinci mii euro) cu titlu de prejudiciu moral, plus orice taxă care poate fi percepută, care vor fi convertiți în lei românești la rata aplicabilă la data executării hotărârii”.

12. În temeiul articolului 46 § 2 al Convenției, supravegherea executării hotărârilor Curții este responsabilitatea Comitetului de Miniștri. Aceasta nu înseamnă, totuși, că Curtea nu trebuie să joace niciun rol în această materie și nu trebuie să ia măsuri menite să faciliteze sarcina Comitetului de Miniștri prin îndeplinirea acestor funcții. De fapt, nu există vreo prevedere în articolul 41 sau oriunde în altă parte în Convenție, care ar împiedica Curtea să evalueze problema reparației integrale, în conformitate cu principiile subliniate mai sus. Din moment ce Curtea este competentă să interpreteze și să aplice Convenția, ea are jurisdicție, de asemenea, să evalueze ”forma și cuantumul reparației care urmează a fi efectuată” (a se vedea J. Crawford, p. 201). După cum a fost explicat de către CPJI în cauza *Fabrica de la Chorzów*: ”Reparația ... este complementul indispensabil al neaplicării convenției ...” (p. 21).

13. În acest scop, este esențial ca, în hotărârile sale, Curtea să ofere nu doar o descriere precisă a naturii violării constatate a Convenției, dar, de asemenea, dacă circumstanțele cauzei o cer, să indice statului în cauză în partea dispozitivă măsurile pe care le consideră cele mai potrivite pentru redresarea violării.

OPINIA CONCURRENTĂ A JUDECĂTORULUI
ZAGREBELSKY, LA CARE S-AU ALĂTURAT
JUDECĂTORII CASADEVALL ȘI TÜRMEEN

(Traducere)

Pentru votul meu în favoarea părții dispozitive a hotărârii, aş dori să adaog câteva cuvinte pentru a explica sensul motivării Curții, după cum îl înțeleg.

Curtea a constatat violarea ”articolului 6 § 3 (c) al Convenției în coroborare cu articolul 6 § 1, pe motivul neacordării asistenței juridice reclamantului pe durata custodiei poliției” (punctul 1 din partea dispozitivă). Astfel, ea a răspuns pretenției reclamantului ”că drepturile sale de apărare au fost încălcate prin faptul ... că i s-a refuzat accesul la un avocat pe durata custodiei poliției”. Această pretenție, invocată de reclamant în temeiul articolului 6 § 3 (c), a fost formulată, pe bună dreptate, mai exact de către Curte, care a conexas-o cu articolul 6 § 1.

După părerea mea, sensul hotărârii Curții este destul de clar. Dacă există vreo îndoială în privința a ceea ce Curtea spune în paragraful 53, referindu-ne la paragraful 37, lucrurile devin mult mai clare. Standardele internaționale general recunoscute, pe care Curtea le acceptă și care formează cadrul jurisprudenței sale, prevăd următoarele: ”Un deținut nejudecat are dreptul, din momentul reținerii, de a-și alege reprezentarea legală ... și să primească vizite din partea consilierului său juridic în scopul apărării sale pentru a fi apărat, pentru a i se pregăti și înmâna și primi instrucțiuni confidențiale ...”

Prin urmare, un acuzat trebuie să aibă posibilitatea să fie asistat de un avocat chiar la începutul custodiei poliției sau a arestării preventive, și nu doar pe durata interogării.

Importanța interogării în contextul procedurii penale este evidentă, astfel, după cum hotărârea o precizează în mod clar, imposibilitatea de a fi asistat de un avocat pe durata interogării duce, sub rezerva unor excepții, la o încălcare gravă a cerințelor unui proces echitabil.

Dar echitatea procedurilor împotriva unui acuzat în custodie cere de asemenea ca el să aibă posibilitatea să obțină (și ca avocatul apărării să fie capabil să acorde) întreaga gamă largă de servicii asociate în mod specific cu asistența juridică, inclusiv discutarea cazului, organizarea apărării, colectarea probelor favorabile acuzatului, pregătirea pentru interogatoriu, susținerea unui acuzat aflat în stare de stres puternic, verificarea condițiilor sale de detenție și așa mai departe.

Principiul juridic care rezultă din această hotărâre este, prin urmare, că, în mod firesc și în afară de limitări excepționale, un acuzat care se află în custodie are dreptul, chiar la începutul custodiei poliției sau a arestării

preventive, să fie vizitat de un apărător pentru a discuta tot ceea ce Ține de apărarea sa și de nevoile sale legitime. Lipsa acestei posibilități, indiferent de problema de interogare și de utilizarea acesteia de către instanțele de judecată, duce, cu anumite excepții, la o violare a articolului 6 al Convenției.

Aș adăuga că, în mod firesc, faptul că apărătorul poate avea acces la acuzat pe durata detenției acestuia în secțiile de poliție sau în închisoare, este cea mai potrivită măsură pentru a preveni tratamentul interzis de articolul 3 al Convenției.

Considerațiile de mai sus nu ar fi fost necesare dacă motivarea Curții nu ar fi conținut pasaje capabile de a sugera cititorului că Curtea cere ca acuzatul să fie asistat de un apărător doar de la începutul și pe durata interogărilor (sau chiar doar pe durata unui interviu care este înregistrat pentru a fi folosit ca probă în instanța de judecată). Începând cu paragraful 55 și în continuare, textul adoptat de Curte se concentrează aproape în totalitate pe răspunsurile date de reclamant pe durata interogării, care au fost folosite ulterior împotriva sa.

Aș găsi această interpretare a hotărârii prea redusă. Importanța hotărârii Curții de a proteja un acuzat privat de libertate ar fi, astfel, redusă în mod evident. Și aceasta ar fi greșit, în opinia mea, deoarece motivarea Curții în ceea ce privește interogarea reclamantului și modul în care răspunsurile sale au fost folosite de către instanțele de judecată este ușor de explicat prin grija Curții de a lua în considerare elementele specifice ale cauzei din fața sa.

© Consiliul Europei/Curtea Europeană a Drepturilor Omului, 2012

Limbile oficiale ale Curții Europene a Drepturilor Omului sunt engleza și franceza. Această traducere a fost realizată cu sprijinul Fondului fiduciar pentru drepturile omului al Consiliului Europei (www.coe.int/humanrightstrustfund). Nu obligă Curtea, care, de altfel, nu își asumă răspunderea pentru calitatea acesteia. Traducerea poate fi descărcată din baza de date HUDOC a Curții Europene a Drepturilor Omului (<http://hudoc.echr.coe.int>) sau din oricare altă bază de date în care Curtea a făcut această traducere disponibilă. Poate fi reprodusă în scop necomercial, cu condiția ca titlul cauzei să fie citat în întregime, împreună cu referirea la dreptul de autor menționat anterior la Fondul fiduciar pentru drepturile omului. Dacă intenționați să utilizați vreun fragment din această traducere în scop comercial, vă rugăm să contactați publishing@echr.coe.int.

© Council of Europe/ European Court of Human Rights, 2012

The official languages of the European Court of Human Rights are English and French. This translation was commissioned with the support of the Human Rights Trust Fund of the Council of Europe (www.coe.int/humanrightstrustfund). It does not bind the Court, nor does the Court take any responsibility for the quality thereof. It may be downloaded from the HUDOC case-law database of the European Court of Human Rights (<http://hudoc.echr.coe.int>) or from any other database with which the Court has shared it. It may be reproduced for non-commercial purposes on condition that the full title of the case is cited, together with the above copyright indication and reference to the Human Rights Trust Fund. If it is intended to use any part of this translation for commercial purposes, please contact publishing@echr.coe.int.

© Conseil de l'Europe/ Cour Européenne des Droits de l'Homme, 2012

Les langues officielles de la Cour Européenne des Droits de l'Homme sont le français et l'anglais. La présente traduction a été effectuée avec le soutien du Fonds fiduciaire pour les droits de l'homme du Conseil de l'Europe (www.coe.int/humanrightstrustfund). Elle ne lie pas la Cour, et celle-ci décline toute responsabilité quant à sa qualité. Elle peut être téléchargée à partir de HUDOC, la base de jurisprudence de la Cour européenne des droits de l'homme (<http://hudoc.echr.coe.int>) ou de toute autre base de données à laquelle HUDOC l'a communiquée. Elle peut être reproduite à des fins non commerciales, sous réserve que le titre de l'affaire soit cité en entier et s'accompagne de l'indication de copyright ci-dessus ainsi que la référence au Fonds fiduciaire pour les droits de l'homme. Toute personne souhaitant se servir de tout ou partie de la présente traduction à des fins commerciales est invitée à le signaler à l'adresse suivante: publishing@echr.coe.int.